BIJLAGE

POSITION PAPER
MOZAÏEK DOMMELVALLEI 2.0

Januari 2019 | www.mozaiekdommelvallei.nl

Mozaïek
DOMMELVALLEI

INHOUD

Wat willen we bereiken met dit Position Paper?	3
We moeten aan de slag	5
Samen versnellen	6
Integraal, niet sectoraal!	7
Hier zijn we al mee bezig	9
Hoe kunnen wij u helpen?	10
Hoe kunt u ons helpen?	12

WAT WILLEN WE BEREIKEN MET DIT POSITION PAPER?

Het water van de Dommel stroomt door stad en land: door de high-tech omgeving van Brainport Eindhoven en het high-green van Het Groene Woud. De klimaatsveranderingen wachten niet en vragen om een andere en versnelde manier van watermanagement in de Dommelvallei. Mozaïek Dommelvallei zet zich in om dit vorm te geven in concrete, integrale en samen met de omgeving tot stand te brengen projecten. Naast een verbeterd waterbeheer, verbetert daarmee ook de betrokkenheid en ruimtelijke kwaliteit van stad, landbouw, landschap en natuur in onderlinge samenhang.

Door een hechtere samenwerking tussen overheid en lokale samenleving en het integraal aanpakken van gebiedsopgaven ontstaan sterke krachten die plannen verrijken, duurzamer en gedragen maken en de uitvoering laat versnellen. Mozaïek Dommelvallei heeft sterke voelsprieten voor nieuwe maatschappelijke uitdagingen, kan expertise mobiliseren en heeft ervaring in samenwerking zoals de nieuwe omgevingswet voorstaat. Zij stelt deze ondersteuning beschikbaar aan de partners in Dommelvallei e.o.

DOMMEL

WE MOETEN AAN DE SLAG

Steeds meer voelen we de veranderingen van het klimaat met haar gevolgen voor het waterbeheer aan den lijve. Misschien zijn we de afgelopen jaren zelfs al gewend geraakt aan het idee van extreme hoosbuien en wateroverlast. De zomer van 2018 gaf ons een duidelijke voorproef welke uitdagingen ons op het gebied van droogte tegemoet komen.

Nu we dagelijks de gevolgen zien van onze omgang met de leefomgeving, beginnen we steeds sterker te voelen dat we ons gedrag moeten veranderen. We weten dat het niet goed gaat. De processen die leiden tot klimaatveranderingen wachten niet op onze gedragsveranderingen.

De meetlat waar komende generaties onze generatie langs zullen leggen is 'hoe zijn jullie om gegaan met die kennis? Wat hebben jullie gedaan om het tij te keren?'

De urgentie voor aanpak en concrete oplossingen voor deze complexe vraagstukken is hoog.

BD Regio Algemeen Sport Video Koken & Eten

Tilburg e.o. Den Bosch, Vught Oss e.o. Uden, Veghel e.o. Waalwijk, Heusden e.o. Meierij Bommel

PREMIUM

Dijkgraaf Lambert Verheijen op de stuw in het Peelkanaal. © Ed van Alem

Droogte bedreigt oogsten van 2019, waterschap neemt nu al noodmaatregelen

Met niet eerder ingezette maatregelen probeert waterschap Aa en Maas het grondwaterpeil op te krikken. De organisatie zet duizend stuwen omhoog om water vast te houden en te verspreiden, zodat het in de nu gortdroge bodem kan zakken. „We nemen risico's. We moeten wel."

ED Regio Algemeen Sport Video Koken & Eten

Binnenland Buitenland Politiek Economie Show Gezond Bizar Wetenschap Auto Tech

De brandweer is in opperste staat van paraatheid door aanhoudende droogte en warme. Deze brand woedde vorig jaar in het Brabantse Chaam. © ANP

Brandweer extra alert: grote kans op natuurbranden door droogte

Door het droge en warme weer is de kans op natuurbranden in Nederland sterk toegenomen. De brandweer in Zeeland is in de hoogste staat van paraatheid, andere regio's zullen volgen. De warmte en droogte houden aan. Dit weekend kan het zelfs 30 graden worden.

BD Regio Algemeen Sport Video Koken & Eten

Tilburg e.o. Den Bosch, Vught Oss e.o. Uden, Veghel e.o. Waalwijk, Heusden e.o. Meierij Bomn

Boswachter Frank van Kalleveen bij de heide in De Maashorst die door de aanhoudende droogte en warmte bruin kleurde in plaats van paars. © Van Assendelft

Brabantse natuur smacht naar regen, heel veel regen

NISTELRODE - Warm nazomerweer en aanhoudende droogte drukken een stempel op Brabantse natuurgebieden. Kenners delen hun zorgen en hopen op een kletsnat najaar. „We hebben regen nodig, en veel ook!"

SAMEN VERSNELLEN

En daarom moet de samenleving versnellen. Burgers, ondernemers en overheid gezamenlijk. Zoals de nieuwe Omgevingswet beoogt. Kijk eens naar het project Bier-Boer-Water van bierbrouwer Bavaria. Het kan beter! We slaan nu de weg van concretiseren in. Vanuit deze overtuiging opereert Mozaïek Dommelvallei.

Mozaïek Dommelvallei bestaat in essentie uit een groep energieke mensen met relevante kennis en netwerk, een rijkdom aan ideeën en de wil om op zoek te gaan naar verbetering en vernieuwing. Zij kennen de overheidswereld maar weten ook hun eigen lokale omgeving te mobiliseren: Think global, act local. En het zijn de vele kleine lokale verbeteringen die samen groot effect hebben. Zij willen de beweging in de Dommelvallei intensiveren.

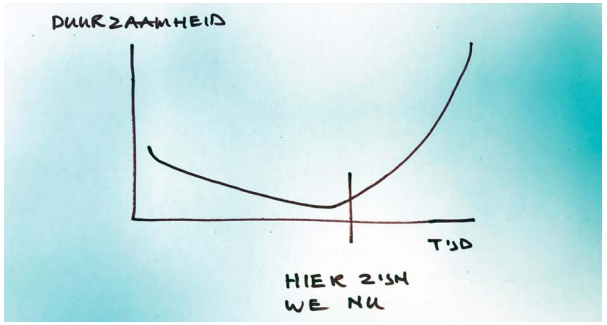

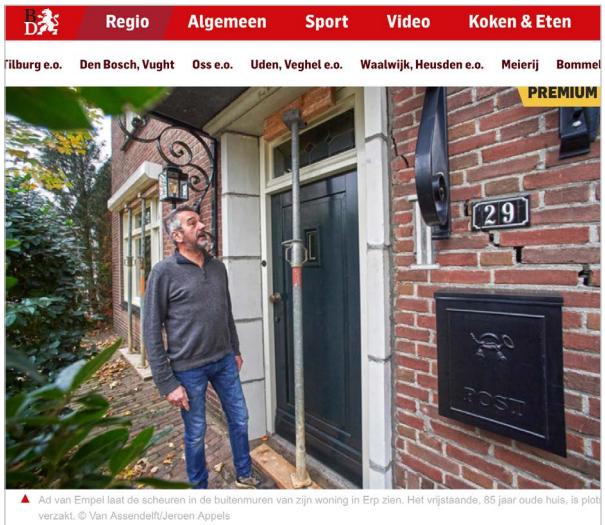

Ad van Empel laat de scheuren in de buitenmuren van zijn woning in Erp zien. Het vrijstaande, 85 jaar oude huis, is plot verzakt. © Van Assendelft/Jeroen Appels

Bizar, een huis dat in vier weken vier centimeter zakt

ERP - Daar zit je dan, in een huis dat ineens vier centimeter lager staat en met dikke scheuren in de muren, binnen en buiten. Het overkwam de familie Van Empel uit Erp. Wat is er gebeurd en wie gaat de tonnen schade betalen?

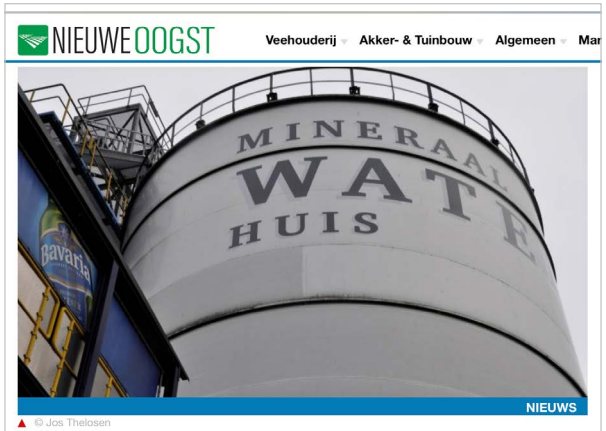

© Jos Thelosen

Restwater Bavaria helpt tegen droogte landbouw

ALGEMEEN HAN REINDSEN 04 DEC 2018 OM 11:03UUR

Watertekorten in de landbouw zijn terug te dringen met hergebruik van industrieel restwater. Dat blijkt uit een praktijkproef van onderzoeksinstituut KWR met gezuiverd restwater van Bavaria.

Tankstations staan droog door lage waterstand Rijn

UPDATE&VIDEO | De lage waterstand van de Rijn zorgt voor brandstoftekorten in Nederland. Sinds een paar dagen worden tientallen– vaak onbemande – tankstations niet meer bevoorraad.

INTEGRAAL, NIET SECTORAAL!

Een door de provincie Noord-Brabant, de Brabantse waterschappen en de vijf grote Brabantse steden geïnitieerde zoektocht naar de ontwikkelmogelijkheden van Brabant heeft in 2014 geleid tot het wensbeeld 'MozaïekBrabant': Ruimtelijke ordening in Brabant heeft tot op heden ingezet op de stedelijke omgeving, de natuur en het agrarisch gebied als drie gescheiden werelden. Mozaïek Brabant zet in om deze drie werelden te verbinden en kwalitatief te versterken met water als verbinding, gebruikmakend van de urgentie die voortkomt uit de klimaatverandering. Zes zogenaamde watermachines geven modellen waarmee oplossingen kunnen worden geconcretiseerd in ruimtelijke ontwikkelingsprojecten. Via deze link komt u bij de film van Mozaïek Dommelvallei waarin dit wordt toegelicht.

Mozaïek Dommelvallei is na het Manifest van 2015 gestart om in de Dommelvallei tot concrete projecten te komen die invulling geven aan de watermachines. Water wordt in de uitwerking van projecten verbonden met Duurzaam Wonen, Werken, Biodiversiteit, Gezondheid, Ontspanning en Erfgoed.

Er zijn 22 bottom-up initiatieven, zoals verwoord in het uitvoeringsprogramma Mozaïek Dommelvallei. Een deel daarvan is uitgewerkt in uitvoeringsgerede projectvoorstellen en voor co-financiering door de provincie gehonoreerd.

De komende jaren worden nieuwe combinaties gelegd met de grote opgaven van nu: klimaatadaptatie, bodem(kwaliteit), de energietransitie en de landbouwtransitie. Deze grote en complexe opgaven zien wij als aanjagers voor slimme oplossingen! Iedere ruimtelijke ingreep zien wij als een kans om aan ruimtelijke kwaliteit te winnen! Initiatiefnemers die werken aan die kwaliteit van onze leefomgeving koesteren en ondersteunen wij met onze kennis, netwerk en waar mogelijk met financiën.

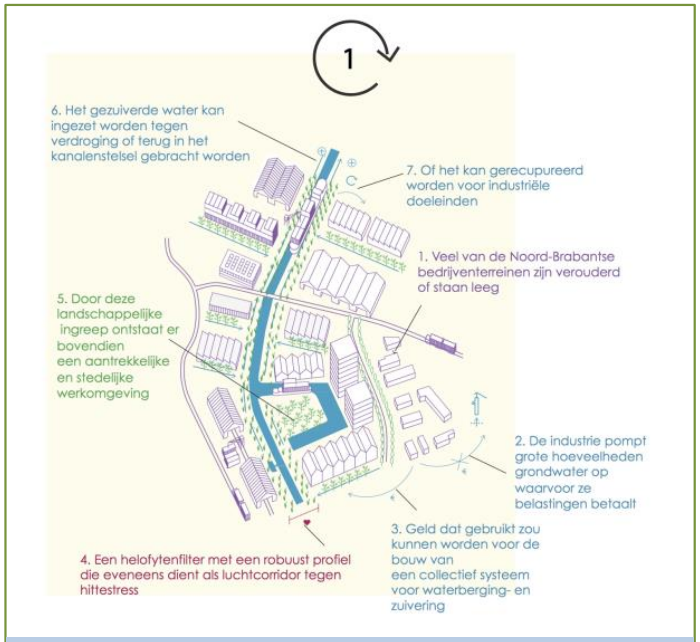

Herontwikkeling Industrie - Watermanagement - Stedelijk Klimaat

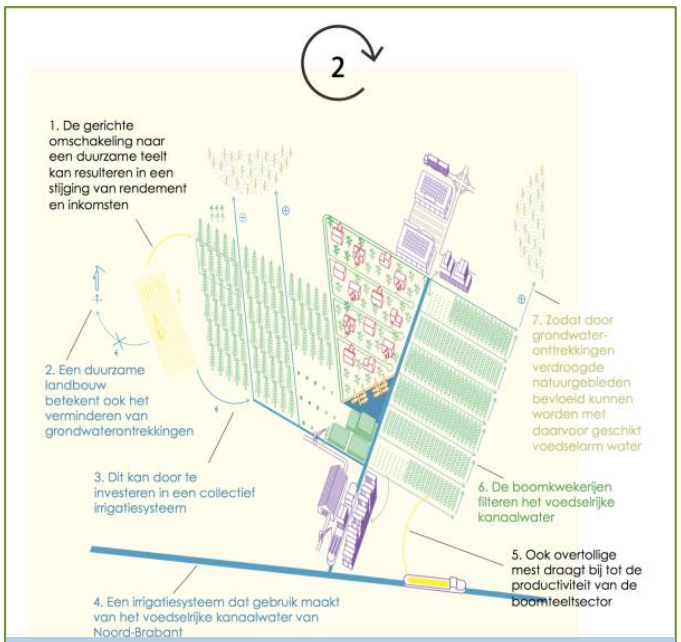

Boomteelt - Watermanagement - Verdroogde natuur

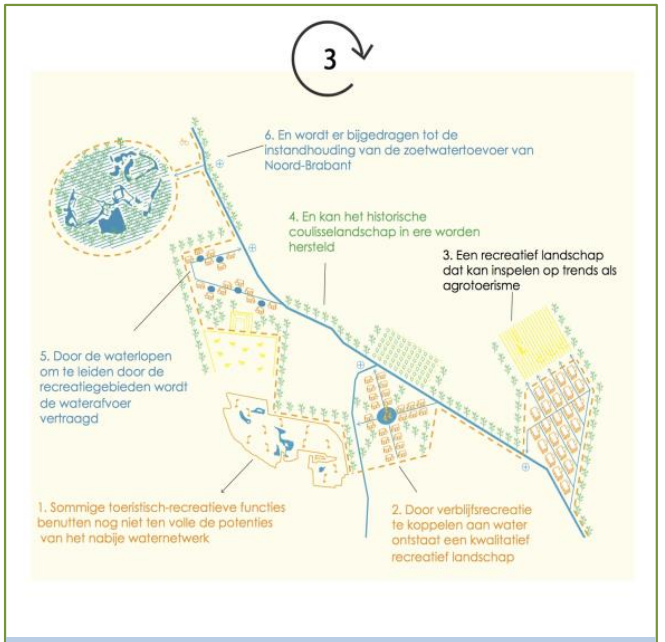

Verblijfsrecreatie – Watermanagement - Agrotoerisme

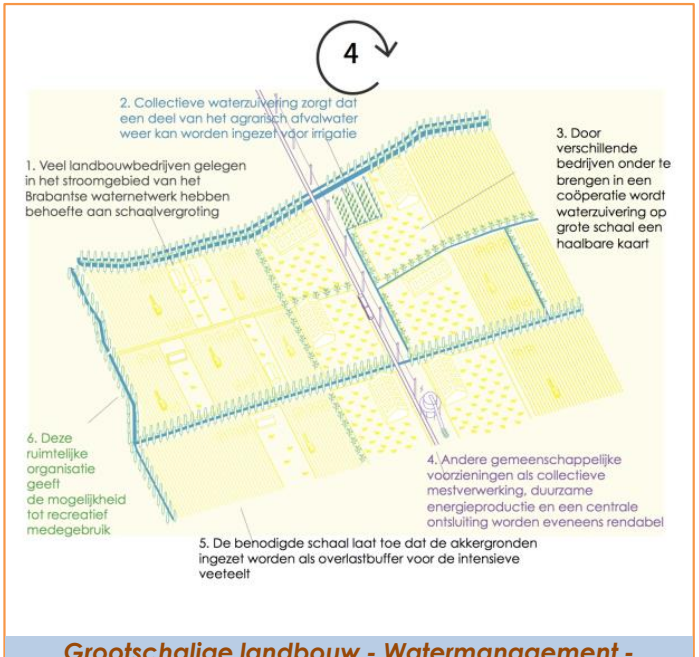

Grootschalige landbouw - Watermanagement - Recreatief landschap

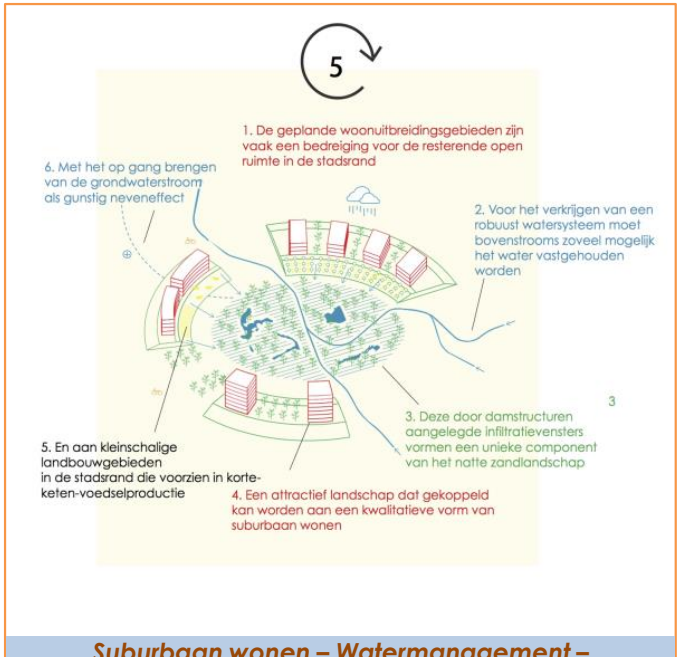

Suburbaan wonen – Watermanagement – Stadslandbouw

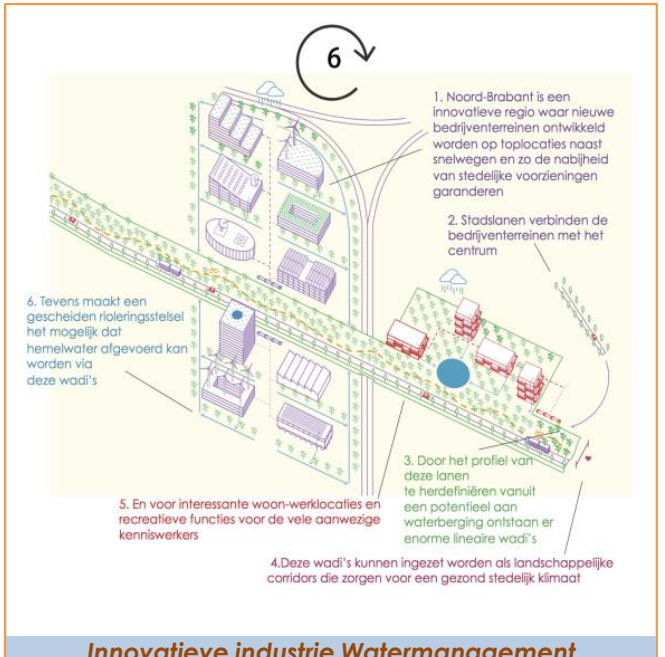

Innovatieve industrie Watermanagement Stedelijk klimaat

HIER ZIJN WE AL MEE BEZIG

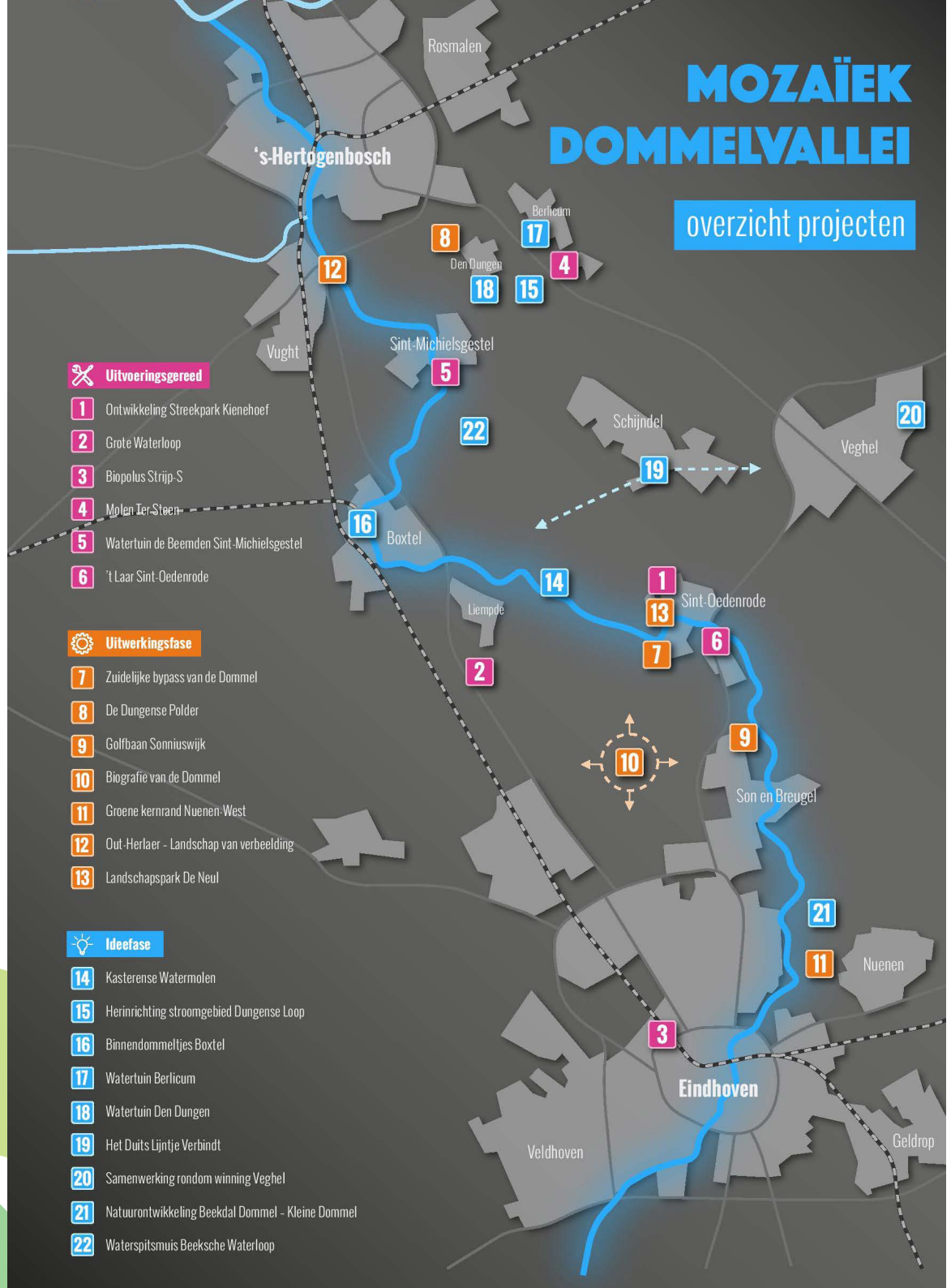

De Provincie Noord-Brabant, de gemeenten en de waterschappen hebben in feite dezelfde doelen en belangen: een waardevolle en mooie leefomgeving waarin het goed leven, wonen en werken is.

HOE KUNNEN WIJ U HELPEN?

De Provincie Noord-Brabant, de gemeenten en de waterschappen hebben in feite dezelfde doelen en belangen: een waardevolle en mooie leefomgeving waarin het goed leven, wonen en werken is.

Hoe kunnen wij u helpen?
Als overheden kunnen we het niet alleen. De Omgevingswet stelt de gebruikers van een gebied centraal om bij te dragen aan de eigen leefomgeving. Dit vraagt ook een andere manier van denken. Zowel de overheid als burgers weten niet altijd hoe ze zich in deze nieuwe rolverdeling moeten gedragen. Gebruikers van een gebied lopen soms vast in belangentegenstellingen, regels en financieringsvraagstukken. De overheid mist de flexibiliteit om snel mee te bewegen in deze veranderingen. Mozaïek Dommelvallei zet zich in om het samenspel tussen overheden, burgers en ondernemers te optimaliseren. Wij zijn goed onderlegde (vrijwillige) professionals die tussen bestaande systemen kunnen opereren. Bij het uitwerken van diverse Mozaïek Dommelvallei-projecten zijn we er in geslaagd om op lokale schaal bewoners en ondernemers te mobiliseren om tot nieuwe integrale en innovatieve oplossingen te komen. Oplossingen die de waterdoelen dienen én de omgevingskwaliteit versterken.

In ons uitvoeringsprogramma geven wij aan hoe wij dit handen en voeten geven. Samengevat willen wij de urgenties van klimaat omzetten naar bottom-up integrale projecten. De noodzakelijke veranderingen zijn geen noodzakelijk kwaad, maar voegen kwaliteit toe. Mozaïek Dommelvallei doet dit door:

1. **Verzamelen:** het verzamelen van projectinitiatieven van burgers, ondernemers en overheden in het stroomgebied van de Dommel en de Aa;
2. **Verrijken:** het verrijken van de projectinitiatieven volgens de watermachines van MozaïekBrabant; actuele onderwerpen als de energietransitie, de landbouwtransitie, bodem-uitputting, de inzet van erfgoed én de snelle afname van ons landschapsareaal voor werklocaties en woningbouw.
3. **Ontwikkelen:** het begeleiden van de uitgewerkte projectinitiatieven naar uitvoering. Met het actualiseren van meer thema's in het ruimtelijk ontwerp, neemt ook de complexiteit toe. In de praktijk blijkt dit voor veel initiatiefnemers moeilijk te zijn. Dit vormt een missing link in de praktijk van goedkeuren dan wel afkeuren van voorstellen door de overheden. Initiatiefnemers krijgen coaching om de complexiteit om te zetten naar kwaliteit en meerwaarde. Het netwerkMozaïek Dommelvallei geeft de initiatiefnemers daarmee toegang tot expertise en bestuurlijke kracht om de stap naar uitvoering te kunnen maken;
4. **Uitvoeren:** Al onze inspanningen zijn gericht op uitvoering van projecten die ruimtelijke kwaliteit toevoegen en een antwoord geven op de grote opgaven van deze tijd.
5. **Leren:** het opdoen en verder ontwikkelen van kennis gedurende het hele traject. Wij willen verduidelijken wat initiatiefnemers van overhedennodig hebben om met minimale kosten maximaleeigen en maatschappelijke meerwaarde te creëren.

HOE KUNT U ONS HELPEN?

Mozaïek Dommelvallei opereert nu nog op waakvlamniveau. Uit beleidsstukken en onze contacten is bekend dat wij (overheid, samenleving, Mozaïek Dommelvallei) hetzelfde willen: Ruimte geven aan participatie, samenwerken, opgaven integraal benaderen. Maar gezamenlijk zijn we er nog onvoldoende in geslaagd om op dit vlak daadwerkelijk te vernieuwen. Wij zien vanuit Mozaïek Dommelvallei veel kansen om die vernieuwing de komende jaren naar een hoger plan te tillen, te versnellen en als eerste gebied in Brabant concreet bij te dragen aan het wensbeeld van MozaïekBrabant: Er staat een sterke groep mensen (overheid, bedrijfsleven en vrijwilligers). Er is veel lof over ons initiatief als nieuwe manier van werken. Zo zijn wij verkozen als case study in de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam 2018-2020. Ook de ontwikkeling van het Van Gogh National Park en de komst van de Landschapstriënnale naar Het Groene Woud in 2020, bieden kansen voor acceleratie. Mozaïek Dommelvallei kan fungeren als dé Brabantse proeftuin voor de nieuwe omgevingswet. Een oproep die, naar wij hopen, in 2019 tot bestuurlijke erkenning leidt.

Wij vragen u daarom om, als manager of bestuurder van gemeente, provincie of waterschap, u in te zetten voor het volgende.

1 **Doorzetten van de systeemverandering:**
De Omgevingswet vraagt om een systeem-verandering. Lichtjes bijstellen van het huidige systeem is niet voldoende. De verandering is geslaagd wanneer de initiatiefnemers van goede plannen niet langer vastlopen op zaken die niet over de essentie gaan, de ruimtelijke kwaliteit en meerwaarde.
2 **Ga voor integrale gebiedsopgaven:**
Durf de eigen opgave te koppelen aan andere ruimtelijke opgaven. Zoek de samenleving op en koppel maatschappelijke meerwaarde aan particuliere meerwaarde. Samen sta je sterker. Gebruik ons initiatief Mozaïek Dommelvallei daarvoor.
3 **Ontschotting van subsidiestromen:**
Veel integrale projecten van het uitvoerings-programma Mozaïek Dommelvallei worden in het overheidscircuit van beoordeling, financiering en prioritering weer uit elkaar getrokken in sectorale onderdelen en taakstellingen.
Dit leidt tot onmacht om de initiatieven tot uitvoering te brengen. Onmacht bij de initiatief-nemers, maar evenzeer bij de bestuurders en ambtenaren van overheidsinstanties die voelen dat zij niet afdoende in staat zijn om koplopers in de gewenste vernieuwing te ondersteunen.
Tijdens de WaterArena van 28 november 2018 werd hiervoor de beeldspraak van de frietsnijder geïntroduceerd (kijk hier voor meer informatie).

4 **Creëer experimenteerruimte:**
Financiering is nu alleen mogelijk als het resultaat van het gebiedsproces vooraf bekend is. Een spelbreker bij de zoektocht naar vernieuwende uitingen van ruimtelijke kwaliteit en meerwaarde. Accepteren van onzekerheden bij werken op voortschrijdend inzicht en (eind) resultaat, versus voorwaarden subsidieregelingen, cofinanciering, risicomanagement en beleidsondersteuning. Initiatiefnemers komen met dromen, wensen en ambities over het verbeteren van hun leefomgeving. Deze doen een beroep op het aanpassingsvermogen van overheden.

5 **De inzet van 'Mozaïekmakelaars':**
De werkwijze van actieve burgers en ondernemers enerzijds en overheden anderzijds zijn groot. Ondernemers en burgers denken in korte termijn over realisatiekansen. Overheden werken meer vanuit lange termijn belangen. Uit onderzoek blijkt dat de mentale energie voor het verwezenlijken van een droom ongeveer 2 jaren is. Zet medewerkers in met de opdracht om initiatiefnemers te activeren, helpen en coachen. Deze medewerkers, die we 'Mozaïekmakelaars' noemen, hebben een specifiek profiel. Zij lopen voorop in het betrekken van de samenleving bij de doelen van de eigen instantie. Zij omarmen goede ideeën, durven te experimenteren en bureaucratisch oponthoud aan te pakken. Zij zijn de frontwerkers binnen de organisatie die de geest van de nieuwe Omgevingswet in praktijk brengen.

6 **Zelforganisatie:**
Deze aanbeveling geldt voor u, voor alle manifestpartners en onszelf gezamenlijk. Wij vragen de overheden om lef en daadkracht te tonen en het gedachtegoed om te zetten in heldere kwaliteitskaders in hun omgevingsvisies en waterplannen. Initiatiefnemers mogen niet horen 'We gaan kijken of we nog een kaveltje hebben?' maar zij krijgen de vraag gesteld 'Hoe gaat uw initiatief bijdragen aan MozaïekBrabant?' En welke juridische ruimte hebben de overheden te bieden aan de initiatiefnemers wanneer zij de gevraagde kwaliteitsmeerwaarde ook leveren? Hoe gaat de gemeente om met knellende regelgeving wanneer een initiatiefnemer bijvoorbeeld daadwerkelijk natuur- en waterdoelen combineert met voedselproductie?

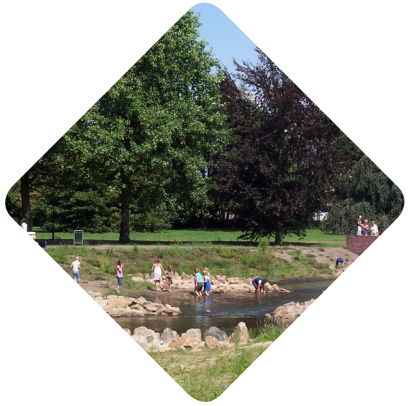

Dit Positon Paper is voornamelijk tot stand gekomen tijdens de WaterArena Mozaïek Dommelvallei van 28 november 2018 met daarin bijdragen van Rijksbouwmeester Floris Alkemade, Gedeputeerde Erik van Merriënboer en Mary Fiers, directeur van het GOB. Naast dit Positon Paper wordt er met de opnames van deze dag ook een Positon Movie Mozaïek Dommelvallei gemaakt (begin februari 2019 te zien). Wij nodigen u uit deze te bekijken. Alle informatie over Mozaiek Dommelvallei vindt u op www.mozaiekdommelvallei.nl.

Initiatiefgroep Mozaïek Dommelvallei:
Jan Kerkhof (voorzitter)
Floris Alkemade (Rijksbouwmeester)
Paul van Dijk (Waterschap De Dommel)
Rinus van der Heijden (vrijwillige professional)
Clemens Kerstholt (strateeg, gemeente Meierijstad)
Arie Ras (planoloog buitengebied, gemeente Nuenen)
Dick Veen (vrijwilliger, ervaringsdeskundige gebiedsprogramma's)
Anja de Wit (Waterschap De Dommel)

Stuurgroep Mozaïek Dommelvallei:
Jan Kerkhof (voorzitter)
Jos van den Boogaart (Regio Noordoost Brabant / AgriFood Capital)
Jac Hendriks (bestuurslid Waterschap De Dommel)
Ger van den Oetelaar (Nationaal Landschap Het Groene Woud)
Harry van Rooijen (wethouder gemeente Meierijstad)
Peter van de Wiel (wethouder gemeente Boxtel)

Gemeente Nuenen